

Madách-kiállítás és jubileumi konferencia

Köszöntő beszéd

Országos Idegennyelvű Könyvtár

2023. szeptember 28., 11.00

Tisztelt Miniszter úr!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kedves látvány ez e lapos világban. Mintha csak végtelen időtől terveztük volna, hogy itt ma összegyűlünk, s már bennünk élt, mi mostan létesült.

Jó olyan nyelv beszélőjének lenni, amelynek nyelvi, poétikai teljesítménye számos nyelven olvasható. *Az ember tragédiáját* 113-szor fordították, 216 kiadásban jelent meg, és talán ebben a pillanatban is fordítja valaki valahol a világon – ógörögre éppen most csak azért nem, mert annak készítője itt ül közöttünk a konferencián.

A szöveg kérdést intéz hozzánk afelől, hogy vajon mi motiválja a befogadót abban, hogy fordításban, azaz nyelvi eseményben dolgozza fel azt az esztétikai tapasztalatot, amelyben a szöveg részesít 163 éve. Az egyik lehetséges válasz a filozófiai és a poétikai jelenlétben rejlik, amelyek együttesen utalják a szöveget világirodalmi rangra.

A mű hazai és külföldi hatástörténete is bizonyíték arra, hogy foglalkoznunk kell *Az ember tragédiájával*. Visszatérni hozzá újra meg újra, felfejteni újabb és újabb jelentésrétegeit, ahogyan évtizedek óta Vidnyánszky Attila is teszi, aki egy héttel ezelőtt az Országos Széchényi Könyvtárban fenséges előadásban vallott a műhöz fűződő viszonyáról. A magyar dráma napjának előestéjén kiváló szakemberek beszélgettek a szöveg színpadi kontextusairól, most pedig a műfordítás felől bontakozik ki párbeszéd a műről.

A fordítástudománynak gazdag szakirodalma van, de a sokból számomra Paul Ricoeur, *A fordítás kihívásai és öröme* című szövege emelkedik ki. Az esszé alapját jelentő beszéd 1997-ben hangzott el. Ricoeur szerint a fordítás dialogikus kapcsolatot jelent az idegen – amely lehet a mű, a szerző vagy a forrásnyelv – és a fordított szöveg jövőbeni olvasója között. Ezt a kapcsolatot tartja szinten a fordító, aki jelentést közvetít az egyik nyelvből a másikba. A munka során a fordító egyszerre van kívül s belül. Le kell győzni a célnyelv ellenállását, majd az ottani nyereséget át kell helyezni a forrásnyelvbe, ahol hasonló ellenállás mutatkozik az átültetendő tartalmak iránt. A fordítás kezdetekor a fordí-

tónak érzékenységre és kitartásra van szüksége, hiszen a munka elején jelentkező fordít-hatatlanság visszatér a munka későbbi szakaszában. Mindazonáltal a fordítónak együtt kell élnie azzal a szorongató képzetrel, hogy a fordítás sohasem lesz olyan, mint az eredeti.

Ez a rendkívül intenzív folyamat 113-szor történt meg *Az ember tragédiájával*, amely tehát 113 alkalommal jelentett hidat két kultúra között, amelynek pylonjai egzisz-tenciális és konfliktusos szituációk. Ezek együttesen *új erőt szülnek*, és elrepítik a mű sze-replőit *egy új világba*, ahol a lényeg meg- és újraalkotása történik, amellyel egyidejű az olvasó olvasataiból és fordításaiból születő önmegértés eseménye.

Köszönöm Csák János miniszter úrnak, hogy jelenlétével és köszöntőjével megtisz-teli a mai konferenciát. Köszönöm kiállításunk kurátorának és rendezvényünk fő szerve-zőjének, Sirató Ildikónak, hogy e minőségeiben, blogsorozatában és a *Mózes* kritikai ki-adásának jegyzőjeként is gazdagítja az idén kétszáz éves Madách recepcióját. Köszönöm a konferencia előadóinak, hogy megosztják velünk következtetéseiket, gondolataikat. Kö-szönöm vendégeinknek, hogy eljöttek hozzánk. Mindannyiunknak tartalmas előadásokat, pezsdítő eszmecseréket kívánok.

Köszönöm a figyelmet; köszönöm, hogy meghallgattak.